

Emmanuel Van Straelen, Met Tijd en Vlijt en de vervlaamsing van de Limburgse pers in de negentiende eeuw

Flor VAN VINCKENROYE

Aan Emmanuel Van Straelen, een der voornaamste stichters van het Leuvense *Met Tijd en Vlijt*, werd tot nog toe relatief weinig aandacht besteed. Hij speelde nochtans een weliswaar korte, maar intensieve rol in het ontstaan en de groei van voormeld genootschap, dat een erg grote en nog onvoldoende bestudeerde invloed heeft gehad op een viertal generaties van jonge intellectuelen vóór en tot aan de Tweede Wereldoorlog.

Het lijkt mij daarom verantwoord en nuttig, vooraf een paar aspecten van Van Straelens leven en streven scherper in het licht te stellen en te preciseren.

Joannes Emmanuel Antonius Van Straelen werd te Antwerpen geboren op 24 december 1815 als zoon van Petrus Henricus en van Joanna Maria Meulemans. Emmanuel Van Straelen, zoals zijn roepnaam luidde, was al vroeg wees. Zijn moeder stierf toen hij nog geen negen jaar oud was; zijn vader overleed toen Emmanuel nog geen veertien jaar was. Waarschijnlijk op grond van dit feit deed hij zijn middelbare studies niet te Antwerpen, maar te Mechelen aan het stads- of Pitzemburgcollege, waar hij internaatsleerling zal geweest zijn. Dit college stond sedert augustus 1831 onder de directie van Jan Baptist David, die er tegelijkertijd leraar Nederlands was¹ en die toen al de jonge Emmanuel in bescherming zou nemen. Van Straelen was bovendien een leerling „die later het meest naam zou maken” en in 1835 „de eerste prijs van uitmuntendheid behaalde en de eremedalie verwierf”². In dat jaar voerde David studiebeurzen in, waaronder „één voor de medaliwinnaar in de retorika om twee jaar filosofische studiën te ondernemen aan een universiteit of kollege”³. Vermoed wordt, dat het instellen van deze prijzen „bedoeld was om Van Stralen in de mogelijkheid te stellen om de kandidatuur voorbereidend tot de rechten te gaan studeren te Leuven”⁴. Ook wordt verondersteld dat Van Straelen „nog vooraleer hij zijn diploma behaald had, de universiteit tijdelijk moest verlaten, eens dat de beurs was verbruikt”⁵. Gedurende het academiëjaar

1. L. Wils, *Kanunnik Jan David*, Leuven 1957, blz. 51 en 53.

2. L. Wils, *a.w.*, blz. 59.

3. Id., *ibid.*

4. Id., *ibid.*

5. Id., *ibid.*

1839-'40 schijnt Van Straelen inderdaad niet in Leuven te zijn⁶. In die periode is K.J. Bogaerts voorzitter van Met Tijd en Vlijt en in het jaarverslag over 1840 van dit genootschap komt Van Straelen nog alleen voor als „oud werkend lid”⁷. In de loop van het volgende academiejaar (1840-'41) is hij blijkbaar weer te Leuven verschenen, want in 1841 is hij meteen penningmeester van het genootschap⁸. In die functie wordt hij slechts voor dat jaar vermeld, want later staat hij weer gewoon als „student” genoteerd⁹.

Op 27 april 1842 behaalde Van Straelen de graad van kandidaat in de wijsbegeerte en letteren¹⁰. Hij was in 1842-'43 nog steeds student en meteen ondervoorzitter van Met Tijd en Vlijt¹¹. Deze laatste functie bleef hij nog gedurende de twee volgende academiejaren vervullen, maar van 1843 tot 1845 was hij tevens onderbibliothekaris van de universiteit¹².

Eind 1845 of begin 1846 moet Van Straelen definitief uit Leuven zijn weggegaan. In het jaarverslag over 1846 van Met Tijd en Vlijt wordt hij opgegeven als „werkend buitenlid te Hasselt”¹³.

In 1836 had Van Straelen het taal- en letterkundig genootschap Met Tijd en Vlijt helpen oprichten. K.J. Bogaerts was een der allereerste leden¹⁴. Bogaerts en Van Straelen hadden elkaar leren kennen op een koopdag van oude boeken¹⁵. Zij speelden ook een grote rol in het totstandkomen van het Vlaams *petitionnement* van 1840 in zijn Leuvense versie¹⁶.

K.J. Bogaerts was al in 1843 uit Leuven naar Limburg teruggekeerd en werd er directeur van de Sint-Truidense normaalschool en diocesaan onderwijsinspecteur. Hij bleek er sedertdien ook actief te zijn in de journalistiek¹⁷. In zijn vroegere studiegenoot aan de universiteit vond hij een bereidwillige medewerker op dit terrein. Jan Bols zegt zelfs dat Bogaerts zijn vriend naar Hasselt

6. L. Wils zegt in zijn werkje *De ontwikkeling van de gedachteninhoud der Vlaamse Beweging tot 1914*, Kath. VI. Hogeschooluitbreiding, jrg. XLIX, nr. 5-6 op blz. 47: „In 1839 stond Van Straelen tussen de vrijwilligers die voor het behoud van Limburg en Luxemburg opnieuw tegen Holland wilden te strijde trekken”. Vermoedelijk was dat alleszins een der oorzaken van zijn afwezigheid te Leuven. Hij stond met zijn strijdlust en enthousiasme niet alleen. Vooral te Antwerpen scheen er heel wat beroering te zijn. Hendrik Conscience vertelt daarover in zijn *Geschiedenis mijner jeugd*, Antwerpen, Mercatorfonds, 1978, blz. 261-264.

7. *Annuaire de l'Université Catholique de Louvain*, V, 1841, blz. 32.

8. *Id.*, VI, 1842, blz. 41.

9. *Id.*, VII, 1843, blz. 35.

10. *Id.*, VII 1843, blz. 56.

11. *Id.*, VIII, 1844, blz. 53.

12. *Id.*, IX, 1845, blz. 50 en *Id.*, X, 1846, blz. 61.

13. *Id.*, XI, 1847 en XII, 1848, blz. 59.

14. Zie ook mijn studie over *K.J. Bogaerts* in: *Limburg*, 1986, blz. 118-129.

15. J. Bols, *Bogaerts, C.J.*, in *Leven en werken der Zuidnederlandsche Schrijvers*, Gent 1904, blz. 119, voetnoot 1.

16. Zie over dit *Petitionnement* de bibliografie vermeld bij F. Van Vinckenroye, *Konstantijn Jozef Bogaerts*, in: *Limburg*, 1986, blz. 121, noot 17.

17. *Id.*, blz. 126.

„lokte” als opsteller van „het Vlaamsch Leeuwken”¹⁸. Dat Bols zich hier gedeeltelijk vergist en dat het hier ging over het *Belgisch* Leeuwken, is zonder meer duidelijk. Wanneer Bols het woord „lokte” gebruikt, geeft hij enigszins de indruk dat Van Straelen in een valstrik zou gelopen zijn, hoewel niet kan verondersteld worden dat Bogaerts dat ooit bedoelde. Toen hij echter zag welke immense taak er voor de journalistiek in Limburg nog te verrichten was, heeft hij vermoedelijk in zijn jongere vriend Van Straelen de geschikte persoon gevonden om dit idealistenwerk op zich te nemen. Van Straelen zou dan ook zijn universitaire studiën staken. In de *Annuaire de l'Université Catholique de Louvain* van 1847 wordt op bladzijde 75 Van Straelens vertrek uit Leuven en uit Met Tijd en Vlijt gemotiveerd als „door zyne vaderlandsliefde gedreven en met het inzicht van elders meer nut te stichten”.

Zoals ik meen te kunnen aantonen, werd Van Straelen later inderdaad wel in zekere zin het slachtoffer van zijn konservatief-katholieke overtuiging. Misschien is Van Straelen zijn carrière als journalist begonnen bij het *Journal du Limbourg Belge*, nadat de jonge Hasseltse advocaat J.J. Thonissen in januari 1846 uit de redactie was getreden¹⁹. De nieuwe redakteur kwam in deze krant voor het eerst aan het woord in het nummer van 22 maart 1846²⁰. Deze medewerker, die zich als niet-Limburger te Hasselt vestigde²¹, kan inderdaad Van Straelen geweest zijn. Vooraf zou deze redakteur te Brussel in 1845 een antiliberaal pamflet, *Réflexions d'un catholique patriote*, gepubliceerd hebben²². Welnu, Van Straelen liet zich steeds gelden als een verwoed tegenstander van de liberalen. Ook aan zijn goede vriend K.J. Bogaerts werd destijds de redactie van de *Journal du Limbourg Belge* toegeschreven²³. De oude bekenden Bogaerts en Van Straelen zijn blijkbaar elkaar blijven volgen en steunen. Een en ander laat de mogelijkheid open dat Van Straelen aanvankelijk redaktiewerk deed voor de *Journal*.

Ik acht het wel zeer waarschijnlijk dat Van Straelen en Bogaerts de conservatieve en niet zo liberaal-vijandige Milis konden overtuigen om ook een Nederlandstalige periodiek te laten verschijnen: *Het Belgisch Leeuwken*, meteen de eerste Vlaamse, katholieke krant van enig belang in Limburg²⁴. Ik meen dan ook Van Straelen en Bogaerts aan het woord te horen in het inleidend artikel in het eerste nummer van *Het Belgisch Leeuwken* op 4 april 1846: „...wij zullen [...] ons bepalen bij het verhandelen dezer twee punten die wij alleszins

18. J. Bols, *a.w.*, *ibid.*

19. M. De Vroede, *De Belgisch-Limburgse pers van 1830 tot 1860*, Leuven-Parijs 1963, blz. 19.

20. *Id.*, blz. 20.

21. *Id.*, *ibid.*

22. *Id.*, *ibid.*

23. *Id.*, *ibid.*

24. Te Tongeren verscheen sedert 16 maart 1844 het liberale *Limburgsch nieuws- en aenkondigings-blad*, uiteraard een concurrerend en strijdend blad tegen het *Belgisch Leeuwken*, maar toch van minder belang. Zie M. De Vroede, *a.w.*, blz. 119-120.

aen uwe ernstige aendacht durven aenbevelen. - 1° Dat de liberalen of vrijzinnigen niet anders in 't zigt hebben, dan om den publieken geest te bederven, de eenvoudige menschen die ze gelooven willen, te misleiden, en de vrijheden die aen de Katholieken voordeelig zijn, te krenken. - 2° Dat de Katholieken zich nauw moeten vereenigen, om de aanslagen der vijanden van godsdienst en vaderland te keer te gaen''. Voor Van Straelens redacteurschap pleit ook het feit dat in nummer 4 van 25 april een uitvoerige aankondiging verschijnt van het jaarfeest der Leuvense rederijderskamer „Het Kersouwenken'', waar op 3 mei onder meer een koorzang, *De dwalende jager*, op woorden van Van Straelen zou worden uitgevoerd. Dat Van Straelen meewerkte aan *Het Belgisch Leeuwen* wordt eveneens bevestigd door J.G. Frederiks en F. Jos. Van den Branden in hun *Biografisch Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche Letterkunde*²⁵ en door J. Vercoullie in zijn biografische nota voor de *Biographie Nationale*²⁶. Als een aanwijzing voor Van Straelen vroeger verblijf te Hasselt kan tenslotte ook de mededeling van L.W. Schuermans gelden, dat Van Straelen woordmateriaal uit Hasselt en de Limburgse Kempen verzamelde²⁷ voor het *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, dat Met Tijd en Vlijt in de jaren 1860 samenstelde.

Nummer 13 van 27 juni 1846 meldt onvoorzien en onverwacht : „Met deze nummer houdt het *Belgisch Leeuwen* op te verschijnen''. Milis publiceerde dit bericht buiten medeweten van de redactie. Zulke korte, zakelijke mededeling bracht een duidelijk misnoegen van de uitgever Milis aan het licht. Wat was er gebeurd ? De gloednieuwe redakteur, in casu Van Straelen, had volgens Milis de liberalen, meer bepaald de Hasseltse liberalen, erg voor het hoofd gestoten. Dat was niet naar Milis' zin, want hij stelde er blijkbaar prijs op voor een „honnête homme'' door te gaan. Hij was trouwens alleen maar tegen de liberalen in zover zij antireligieus waren. Er werd van liberale zijde bovendien een proces ingespannen tegen de opsteller van het blad²⁸. De beslissing van Milis scheen onherroepelijk en nummer 14 van 3 juli wordt dan ook niet meer door hem uitgegeven ; het redactie bureau is nu „In den Laurier'' op nummer 102 aan de Hoogstraat te Hasselt. Als drukker fungeert G. Van West-Pluymsers te Sint-Truiden, die onder meer als uitgever van de *School- en Letterbode*, waarvan Bogaerts een der voornaamste oprichters was, zeker geen onbekende was. Het herboren *Belgisch Leeuwen* heeft nu een spellingsvariant in zijn titel en wordt als *Belgisch Leeuwen* gedrukt. Sedert 11 september 1847 wordt ook een bureau van het *Leeuwen* aan de Zoutkaai 10 te Brussel gevestigd. Een

25. 2de druk, Amsterdam, z.j., blz. 764.

26. Deel 24, Brussel 1926-'29, kol. 106-107.

27. „Al wat wij uit Hasselt en de Luiksche Kempen kregen, hebben wij onzen vriend, den verdienstelijken taalbevorderaar, Em. Van Straelen, te danken''. (L.W. Schuermans, *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, Leuven 1865-1870, blz. VIII).

28. Zie over de gewraakte tekst De Vroede, *a.w.*, blz. 47-48.

week later is er ook een kantoor bij V. Finoulst aan de Botermarkt 110 te Hasselt, maar van 23 juli 1848 af blijft nog alleen het Brussels bureau aan de Zoutkaai bestaan. Deze wisselende adressen verraden bepaalde organisatorische moeilijkheden, maar daaruit kan ook afgeleid worden dat Van Straelen met de krant mee verhuisde. In september 1847 is Van Straelen vermoedelijk naar Brussel vertrokken en het jaarverslag van Met Tijd en Vlijt over 1848 situeert hem inderdaad „te Brussel” als werkend buitenlid²⁹.

Te Hasselt schijnt Van Straelen een onduidelijke figuur te zijn geweest. Zijn verblijf was er trouwens van erg voorbijgaande aard en hij werd er in de bevolkingsregisters nooit ingeschreven. P. Bellefroid noemt in zijn studie over Limburgse tijdschriften het *Belgisch Leeuwken* o.m. „een Vlaamsch en katholiek strijdblad, waaraan Emmanuel *Vanderstraeten* van Hasselt het meeste meewerkte”³⁰. De Vroede vond geen medewerking van een zekere Vanderstraeten en van die persoon ontdekte hij ook geen spoor. Vanzelfsprekend! Bellefroid zal na 60 jaar die naam zo gehoord hebben uit een vrij vage herinnering of overlevering, maar haast zeker wordt ook hier Emmanuel Van Straelen bedoeld.

De Vroede stelde terecht vast dat in een andere Limburgse krant, de *Tongersche Born*, die van 10 januari 1847 af te Tongeren verscheen, heel wat artikelen dezelfde waren als in het *Leeuwken* en dat ook het kantoor telkens met dat van het *Leeuwken* meeverhuisde. Dat daarbij formaat en opmaak van beide bladen dezelfde waren, deed hem bovendien terecht besluiten dat deze twee kranten in handen zaten van eenzelfde groep³¹.

De Vroede ontdekte dat ook L.W. Schuermans, de latere auteur van het *Algemeen Vlaamsch Idioticon* en oud-leerling van K.J. Bogaerts, een belangrijk medewerker was zowel aan het *Belgisch Leeuwken* als aan de *Tongersche Born* en voor beide kranten talrijke bijdragen schreef, hetzij naamloos, hetzij onder verschillende initialen³².

Ook vermeldt De Vroede iemand die zich „Pachter Jan” noemde als medewerker³³. Naar mijn stellige overtuiging schuilt achter deze enigszins boertige naam niemand anders dan Michiel Hendrik Davidts (Leuven 1808 - Drogen-

29. *Annuaire...*, 1849, blz. 54. — De volgende drie jaren wordt Van Straelen als „erelid” vermeld zonder opgave van verblijfplaats. In de *Annales* van 1853 tot 1857 wordt Van Straelen gesitueerd te Antwerpen als „oud werkend lid”. In die periode moet hij evenwel verhuisd zijn naar Kapellen, maar hij liet vermoedelijk na, zijn adreswijziging te signaleren. In de *Annuaire* van 1858 wordt voor het eerst als zijn woonplaats Kapellen opgegeven.

30. P. Bellefroid, *Limburgsche Tijdschriften*, in: *Verslagen en Mededeelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1906, blz. 855.

31. De Vroede, *a.w.*, blz. 46.

32. *Id.*, blz. 48, 130 en 133.

33. *Id.*, blz. 130.

bos 1875)³⁴. Een vergelijkende stijlstudie van zijn onder naam gepubliceerde werken met wat Pachter Jan in het *Belgisch Leeuwen* en de *Tongersche Born* schreef, laat voor mij daarover geen enkele twijfel bestaan³⁵. In 1847 en 1848 gaf Davidts *Pachter Jan, Belgische Almanak* uit. Ook dit feit lijkt mij een aanduiding te zijn dat Davidts de populaire naam van zijn almanak gebruikte als auteursnaam. De almanak van 1847 werd uitgegeven bij Van West te Sint-Truiden, waar tot 1 januari van hetzelfde jaar ook het *Belgisch Leeuwen* werd gedrukt³⁶. Ook in 1845 had Davidts bij Van West al werk uitgegeven, onder meer *Het Gebed, de groote middel ter zaligheid door den H. Alphonsus de Liguori*³⁷. Davidts en Bogaerts waren reeds met elkaar bevriend te Leuven in het begin van de jaren veertig van de vorige eeuw³⁸. Davidts had ook in de jaren 1846-'47 enkele keren meegewerkt aan Bogaerts' *School- en Letterbode* en was sedert 1845 corresponderend lid van *Met Tijd en Vlijt*³⁹.

K.J. Bogaerts, de Antwerpenaar Van Straelen, L.W. Schuermans (destijds onderpastoor te Melsbroek) alsook de geboren Leuvenaar, kapelaan te Tienen en later pastoor van Drogenbos, Michiel Davidts, hadden het overgrote aandeel in de redactie van het *Leeuwen*. Dat is opmerkelijk. Hoe komt het dat deze op één na „uitheemse” groep de zorg op zich nam voor dit in feite aanvankelijk toch plaatselijk en Limburgs blad? Zij hadden elkaar te Leuven leren kennen, meer bepaald in de kring van *Met Tijd en Vlijt*. Daar werden zij als het ware „gevormd” en vanuit hun nationaalvoelend idealisme hebben deze leden van het Leuvense genootschap, als vrienden van Bogaerts en meer dan waarschijnlijk onder zijn impuls, zich tot taak gesteld de Limburgse pers een Nederlandstalig aanschijn te geven. Men mag zeggen dat hun opzet slaagde. Weliswaar verdween het *Belgisch Leeuwen* na een paar jaren, maar toen Milis in 1850 startte met *De Onafhankelijke* werd dit de belangrijkste Vlaamstalige krant in Limburg. Ze bleef zonder hinder tot aan de Eerste Wereldoorlog bestaan. Andere periodieken zouden daarna de fakkel overnemen. Van Straelen had zich intussen als wijnhandelaar gevestigd in Antwerpen, daarna in Kapellen⁴⁰.

Berkenlaan 6
3500 Hasselt

34. Zie over hem o.m. Jan Bols, *Michiel Davidts*, in: *Versl. en Med. Kon. Vlaamsche Acad.*, 1908, blz. 213-257.

35. Davidts schreef in een volkse, wel eens humoristisch bedoelde, verrassende stijl, vaak ironisch of sarkastisch, maar met een meestal vrij oppervlakkige argumentatie, dikwijls in dialogovorm. David Traets zou hem in 1856 ook ter hulp roepen om met zijn *Neerduitsche Taelsleutel* en *De taelherstelling* de eerste en enige jaargang van het steeds meer kwijnende *Hekel en Luim* te vullen.

36. Volgens De Vroede, *De Vlaamse Beweging in 1855-1856*, Brussel 1960, blz. 113, noot 4, thans onvindbaar.

37. J. Bols, *Michiel Davidts*, blz. 228, noot 1.

38. F. Van Vinckenroye, *K.J. Bogaerts*, in: *Limburg*, 1986, blz. 118 en 124.

39. *Annuaire...*, 1846, blz. 63.

40. De bewering van L. Vos-Gevers in de *Encyclopedie der Vlaamse Beweging*, blz. 1492, als zou Van Straelen zich in 1846 als arts te Kapellen gevestigd hebben, is in dubbel opzicht foutief. Van Straelen vestigde zich toen niet in Kapellen en hij was ook geen arts. Met het kandidaatsdiploma op zak werd hij uiteindelijk wijnhandelaar. Het lijkt mij toch aangewezen, in ijltempo nog een paar gegevens uit het leven van Van Straelen naar voren te brengen. Deze werden mij in hoofdzaak vriendelijk meegedeeld door de heer Erik Houtman van het Rijksarchief te Antwerpen. In 1853 was V.S. als wijnhandelaar gevestigd aan de Oude Waag te Antwerpen. In dat jaar huwde hij op 23 november met Angelina De Smet, rentenierster en weduwe van Hypolitus Michael Johannes Verberckt. Uit zijn huwelijkskontraakt blijkt dat V.S. niet onbemiddeld was, terwijl zijn echtgenote nog maar pas een vrij grote erfenis had verworven van een oom van haar eerste echtgenoot. V.S. verhuisde tussen 1853 en 1855 naar Kapellen, waar op 18 september van dit laatste jaar een kind werd geboren. In zijn huwelijkskontraakt wordt V.S. „négociant en vins” genoemd en in alle akten van Kapellen staat hij vermeld als „koopman in wijnen”. V.S. stierf op 29 juni 1871. Zie verdere biografische gegevens over hem bij J. Vercoullie in *Biographie Nationale*, 24, Brussel 1926-'29, kol. 106-107 en in *De Vlaamsche School*, 1871-'72, blz. 111-114 en jrg. 1872, blz. 63.

PAS VERSCHENEN

Dr. Koen HULPIAU, René DE CLERCQ (1877-1932). Een monografie.

Een uitgave van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.

Dit lijvig werk van 480 blz. kost 1.250 Fr. en is te bestellen op het Secretariaat van de Academie, Koningstraat 18, 9000 Gent.